

Vaasa eurooppalaisen suurvaltiasodan sivunäyttämönä 150 vuotta sitten

Palosaari ja Mansikkasaari olivat englantilaislaivojen tulituksen kohteena elokuussa 1855

ILKKA VIRTANEN

VAASA

Vuosina 1853–1856 käytiin Venäjän ja Turkin sekä Venäjän ja Turkin tukenneiden liittolaisten eli Englannin, Ranskan ja Sardinian välillä ns. Itämeren eli Krimin sota. Vaikka sota käytiin etäällä Suomesta, Balkanilla ja Mustanmeren alueella, Suomi joutui osana Venäjää sotatapahtumien sivunäyttämöksi.

Englantilaiset ja ranskalaiset laivasto-osastot tekivät vuosina 1854–1855 tuhoajan myös Suomen rannikoilla. Suomessa sota tunnetaan parhaiten nimellä Oolannin sota johtuen liittoutuneiden Ahvenmaalla sijainneen Bomarsundin linnoituksen tuhoamisesta.

Vaasa sai osansa vihollisen tiuhista elokuussa 1855.

Mistä Krimin sodassa oli kysymys?

Itämaista eli Krimin sotaan käytiin Turkin ja sen liittolaisten Englannin, Ranskan ja Sardinian toimesta Venäjää vastaan vuosina 1853–56. Venäjä oli pyrkinyt naamaamaan hyökkäyksensä Turkkiin v. 1853 kristillisyyden nimen, mutta todellisuudessa se halusi kasvattaa mahtiaan Balkanilla ja saada laivastollaan vapaan pääsyn Turkin salmien kautta Väliimerelle. Tämän taas silloiset eurooppalaiset suurvaltat Britannia ja Ranska yhdessä pyrkivät torjumaan. Ne yhdessä Sardinian kanssa liittoutuivat Turkin tueksi.

Venäjän Itämeren laivastoa oli *Nikolai I:n* aikana vahvennettu ja englantilaiset pitivät tätä uhkana sekä syntyneille sotilaisille intresseilleen Mustanmeren alueella että merenkululle yleensä. Venäläiset oli tästä syystä suljettava Suomenlahdelle. Näin Suomi osana Venäjää joutui mukaan eurooppalaisten suurvaltakonfliktin tapahtumiin. Suomessa Oolannin sotana tunnettu Krimin sota toi rannoil-

Englantilaiset tykkibarkassit tulittivat Palosaaren satamaa 8.8.1855.

lemme englantilais-ranskalaisen laivaston. Amiraali *Plumridgen* johtama laivasto-osasto tuhosi kahtena kesänä Suomen rannikolla olevia satamia ja linnoituksia, kaappasi laivoja ja esti kauppalaivoja käyttämästä merialuetamme.

Tuhoiskuja eri puolilla rannikkoa

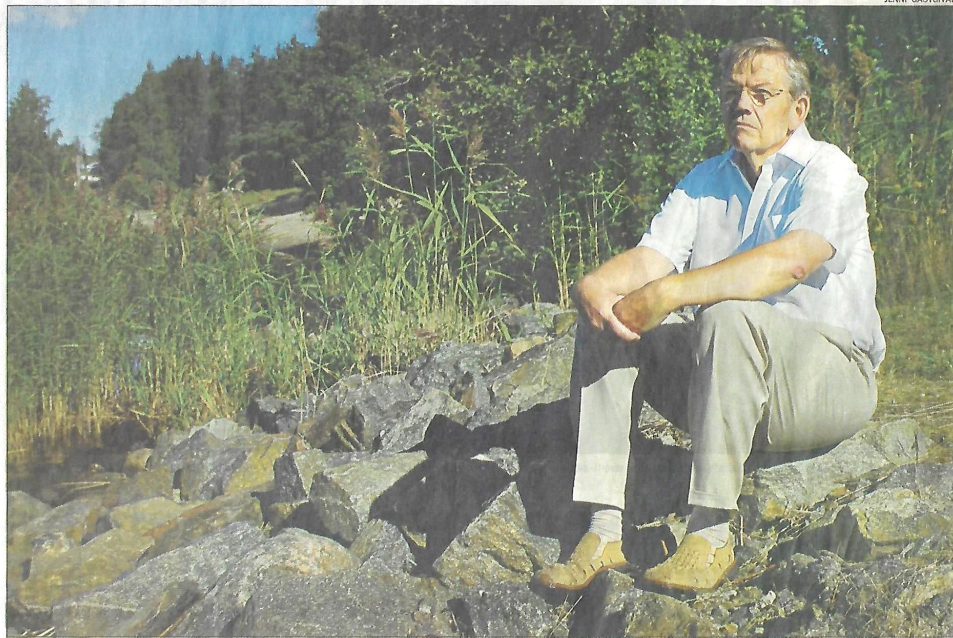
Liittoutuneiden varsinaiset sotatoimet Suomenlahdella rajoituivat kesällä 1854 tiedusteluun Kronstadin ja Viaporin suunnissa, Hankoniemen edustan linnoitukseen tulittamiseen ja epäonnistuneeseen maihinnousuyritykseen Tammissaaren eteläpuolella. Vuoden ja samalla koko Oolannin sodan merkittävintä tapahtumaa oli Ahvenmaalla sijainneen Bomarsundin linnoituksen valtaaminen ja tuhoaminen.

Ensimmäisenä sokesinä englantilaiset tekivät hävitysretkiä myös Pohjanlahden rannikkokaupunkiin. Tarkoituksena oli tutkia, oliko satamakaupunkiin venäläisiä laivoja ja sotamateriaalia. Tuokokuun lopulla Rauhessa poltettiin pikarukki, tervahovi ja laivaveistämö. Kaksi päivää myöhemmin Oulussa

tuhottiin 13 laivaa, lautaratat, tervahovi, satamamakasiini sisällyttöinen sekä työväen asuntola.

Kokkola päätti taistella

Kokkola oli seuraavana vaarassa, mutta muista poiketen kaupunki päätti taistella. Sodan uhan alla Pohjanmaan rannikon puolustamista varten oli perustettu kenraalimajuri Alexander Jacob von *Wendlin* Pohjanlahden Puolustusosasto, jossa oli 2 suomalaista ja 2 venäläistä pataljoonaa, kasakassotia ja 2 kenttätykkipatteria. Osaston esikunta oli Vaasassa. Kenraali von *Wendtiltä* pyydyttiin kiireesti apua, ja kauppaneuvos *Anders Dominer* johdolla satamasta miestä rakensi puolustussemat Halkokarin niemessä. Sotilasosasto, jota von *Wendti* itse johti, tuli ajoissa perille ja ryhtyi Halkokarin aseimien yhdessä kaupunkilaisten kanssa. Järjestettyyn puolustusnäyttöön oolannilaista yliläys, ja noin 45 minuutin kahakka päättyi englantilaisten tappioon. Kaksi laivaa yhdek-

Professori Ilkka Virtanen katselee Palosaarella Mansikkasaaren rantatöryäällä kohti merta, josta tasan 150 vuotta sitten vihollinen tulti Vaasankin rantoja, Kyse oli Oolanninsodasta.

sistä tuhoutui ja toisen niistä miehistö vangittiin.

Vaasan vuoro elokuussa 1855

Vaasa säästyi ensimmäisenä sokesinä englantilaisten hävityksiltä. Syyksi on arveltu sa-

miin johtaneita vaikeakulkuisia vylviä sekä tietoa kaupungin tuhoamisesta palosa kahta vuotta aikaisemmin. Kaupunkia oli hieman yritetty myös varustaa. Vanhaan satamaan johtavana vylviällä oli rakennettu paaluaste, jossa oli vain kapea aukko. Bockholmien, Suonanvikin Grisholmieni, venäläiset olivat rakentaneet patterin. Sen jäänteet ovat nykyäänkin näkyvissä Suvilahden Patterinimellä.

Englantilaiset jatkoivat kesällä 1855 hävitysretkiään, ja nyt tuli myös Vaasan vuoro. Elokuun 3. päivänä korvetti "Firefly" jaski ankurin Varisselällä, Palosaaren sataman edustalle. Aluksesta lähetettiin tykkibarkassilla maihin osasto, joka ryhtyi tarkastamaan satamaa. Tarkastuksen sotilaallinen tulos oli mitätön. Sataman lähetyvillä oli kauppaneuvos G.G. *Wolffin* omistama tyhjiäläinen ollut tulo pellettiin, sillä englantilaisten olivat saaneet kuulla, että siinä oli ollut majoitettuna venäläisiä sotilaita. Sillä aikaa kun satamaa tarkastettiin, korvetti kaappasi Wolffin "Fides"-nimisen laivan ja poltti vastavalmistuneen aluksen. Lisäksi englantilaiset ottivat haltuunsa *Gröbergin* "Prenciosan" sekä pari prikiä. Englantilaiset päättivät myös täydentää tervavarastoaan, ja aikaisemmin kaapattu kunari "Necken" hinattiin satamaan. Kuormat uitti Mansikkasaarta sekä tykeillä että paloraketeilla ja sai muutamia rakennuksia tuleen. Toinen asetti Hietaosaan ja mantereen väliin, mistä se tulitti sekä Mansikkasaarta että Palosaarta.

Tuolta vihollinen tulti Palosaaren rantoja 150 vuotta sitten, näyttää professori Ilkka Virtanen.

Hautajaiset Kappelinmäellä

Suoraavana päivänä, elokuun 9. tenä, englantilaisten korvetti lähti merelle hinaten mukanaan kahta kaapatua alusta. Ise satama oli kärsinyt vain pienistä vaurioista, ja muutkin tappiot olivat vähäiset. Yksi venäläinen sotilas kaatui, ja 2. kompanianias palvellut 18-vuotias signalisti *Petter Lindqvist* haavoitutti vakavasti ja kuoli vielä samana iltana. Hautajaiset olivat seuraavana päivänä Kappelinmäellä ja niiden aikana kaupunki oli lähes tyhjä. Asukkaat olivat seuraavana sotilaallisiin kunnianosoituksiin tapahtuvaa hautaamista. Kaupunkilaiset suhtautuivat

Mansikkasaarta että Palosaarta. Tarkoituksena oli ilmeisesti estää aikaansaajien tulipalojen sammuttaminen.

Talituksen alettua rannalle lähetettiin Vaasan pataljoonan kaksi komppaniaa. Yksiköt ryhmityivät Palosaaren satamaan sekä rannalle vastapäätä Hietaosaarta, ja tarkka-ampujien onnistui kivääritulellaan karkottaa barkassit etäimille. Taistelussa kunnostautui erityisesti alipäivä *Eliel Malmberg*. Yhdessä parinkymmenen miehen kanssa hän kiipesi Palosaaren pakkahuoneen katolle, josta kyettiin tehokkaasti tulittamaan vihollista.

Maaherra oli heti tulituksen alussa menettänyt Ruotsi oli tässä sodassa puolueeton. Pienen uuden pääkaupungin asukkaat kerääntyivät ihmeltämeilän oman aikansa maailmansodan ilmaamustensa lähiluodoille. Viaporin pommitus kesti kolme vuorokautta ja linnoitus kärsi tunteita vahingoit. Noin 260 puolustavaa sotilasta kuoli tai haavoitui. Pelättyä maihinnousua ei kuitenkaan tullut, eikä Helsinki kärsinyt juurikaan vaurioita.

Pohjanlahdella Uusikaupunki joutui huomattavien tuhojen kohteeksi. Myös Kokkola hävityttiin toisena satovuotena, syysskuun 3. tenä. Puolustuksena ooli nyt kuitenkin osattu varautua ja vihollisen hyökkäys jäi tuloksettomaksi. Marraskuussa kaksi englantilaista siipiratasalusta yritti vielä tunkeutua Pietarsaaren satamaan. Sää oli huono, ja alukset ajoivat karille. Koko tapaus rajoittui siihen, että puolustajat ja kaupunkilaiset näkivät saten ja sunun läpi korkeita tulenlieskoja merellä. Englantilaiset mahdollisesti polttivat kaappaamansa puualuksen.

taisteluihin yleensäkin hyvin kiinnostuneesti. He vaelsivat Klemetsonin harjuantele, nykyisen Vaasan keskustaan seuraamaan 1-2 km:n päässä esitettävää taistelunäytelmää.

Taisteilija ja hävitysiti tapahtui toisena satovuotena myös muualla Suomen rannilla. Kotkan edustalla tuhoittiin Ruotsinsalmen linnoituskaupunki. Täältä englantilaiset siirtyivät Helsinkiin Viaporin edustalle, joka joutui pommituksen kohteeksi. Elokuun 9-11. päivinä 1855 Pohjolan Gibraltariksi julistettu linnoitus kärsi ensimmäistä ja viimeistä suurta taisteluaan Venäjän keisarin puolesta - Suomen Venäjälle vuosiasodan alussa menettänyt Ruotsi oli tässä sodassa puolueeton. Pienen uuden pääkaupungin asukkaat kerääntyivät ihmeltämeilän oman aikansa maailmansodan ilmaamustensa lähiluodoille. Viaporin pommitus kesti kolme vuorokautta ja linnoitus kärsi tunteita vahingoit. Noin 260 puolustavaa sotilasta kuoli tai haavoitui. Pelättyä maihinnousua ei kuitenkaan tullut, eikä Helsinki kärsinyt juurikaan vaurioita.

Pohjanlahdella Uusikaupunki joutui huomattavien tuhojen kohteeksi. Myös Kokkola hävityttiin toisena satovuotena, syysskuun 3. tenä. Puolustuksena ooli nyt kuitenkin osattu varautua ja vihollisen hyökkäys jäi tuloksettomaksi. Marraskuussa kaksi englantilaista siipiratasalusta yritti vielä tunkeutua Pietarsaaren satamaan. Sää oli huono, ja alukset ajoivat karille. Koko tapaus rajoittui siihen, että puolustajat ja kaupunkilaiset näkivät saten ja sunun läpi korkeita tulenlieskoja merellä. Englantilaiset mahdollisesti polttivat kaappaamansa puualuksen.

Sodan seuraukset Suomelle

Krimin sodan aikaessa Suomen puolustus oli varsin puutteellisesti järjestetty. Ensimmäisenä satovuotena vihollinen kohtasi suvontaan vastarintaa oikeastaan vain Kokkolassa. Sielläkin siviilit olivat puolustuksen organisoinnissa päiosassa. Sodan uhan alla keväällä 1854 heräsi kuitenkin jo ajatus perustaa maan puolustamista varten lisää suomalaisia joukkoja. Kesäkuun 23. päivänä annetulla keisariinnsella manifestilla käskettiin perustaa, vielä voimassa olevan Ruotsin vallan aikaisen lain perusteella, kaksi ruotijakoista tarkka-ampujapataljoonaa, toinen Vaasaa ja Oulun läänihin ja toinen Turun ja Porin läänihin. Syyskuun 1854 nimä katsotaan riittämättömiksi ja päätettiin perustaa vielä neljä pataljoonaa: Oulun, Kuopion, Mikkelin ja Hämeen läänihin. Seuraavana vuonna perustettiin vielä kolme uutta pataljoonaa niin, että Kullaksen läänillä oli oma pataljoonansa vuoden 1855 lopussa. Sodan seurauksena siis ruotijakolaites palautettiin ja kansallisen sotaväkemme vahvistui merkittävästi.

Krimin sodan varsinaiset sota-toimet loppuivat Sevastopolin linnoituksen antautumiseen syysskuussa 1855. Ruotsi solmittiin Pariisissa maaliskuussa 1856. Suomen kannalta merkittävää rauhansopimuksessa ooli se, että Bomarsundin linnoituksen sodan aikana menettynyt Ahvenmaalla julistettiin sopimuksessa linnoittamattomaksi alueeksi, jota se on vielä nykyäänkin.

□ Kirjoitusta on Vaasan yliopiston professori, jonka barastuksin kuitaa mm. vapaehtoisen maanpuolustustyö. Kirjoittajan toimipaikka, Vaasan yliopisto, sijaitsee alueella, joka oli Oolannin sodan Vaasan tapahtumien keskijäsenä tasan 150 vuotta sitten. Kirjoitus perustuu pääosin, erityisesti Vaasan tapahtumien osalta, Stig Roudasmaan kirjoittamaan Vaasan vaarakunnan historia-teokseen "Vaasa - vapautemme vaild" (Vaasa Oy 1991).

Vaasan rantoja tulitettiin 150 vuotta sitten

VAASA

Vaasa oli eurooppalaisen suurvaltiasodan sivunäyttämönä 150 vuotta sitten. Kyse oli Krimin sodasta, joka Suomessa tunnetaan myös nimellä Oolannin sota.

Vuosina 1853-1856 riehuneessa sodassa englantilaiset ja ranskalaiset laivasto-osastot tekivät tuhoajan myös Suomen rannikoilla.

Vaasa sai osansa vihollisen tiuhista elokuussa 1855. Hyökkäys Palosaaren satamaan tapahtui elokuun 8. päivänä kahdella tykkibarkassilla. Toinen tulti Mansikkasaarta sekä tykeillä että paloraketeilla ja sai muutamia rakennuksia tuleen. Toinen asetti Hietaosaan ja mantereen väliin, mistä se tulitti sekä Mansikkasaarta että Palosaarta.

Vaasan yliopiston professori Ilkka Virtanen kirjoittaa sodan vaiheista ja vaasalaisten kuumista helkistä, joita koettiin tasan 150 vuotta sitten.